

Терновий В. А.,

здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня,

доктор філософії

спеціальності 053 Психологія

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

ОСОБИСТІСНІ ТА ЦІННІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Формування професійної ідентичності майбутніх викладачів фізичного виховання є складним і багатовимірним процесом, що відбувається в контексті професійної підготовки, соціалізації та особистісного розвитку здобувачів освіти. У сучасному психологічному та педагогічному дискурсі професійна ідентичність розглядається як інтегральна характеристика особистості, яка відображає усвідомлення індивідом власної належності до певної професійної спільноти, прийняття професійних ролей, норм і цінностей, а також готовність до реалізації відповідної діяльності.

Як влучно зауважує О. В. Дробот, професійна ідентичність майбутніх спеціалістів формується під час їх навчання у закладах вищої освіти, особливо на старших курсах, коли студенти вже мають більше усвідомлення щодо свого вибору професії і починають більш конкретно співставляти її зі своїми життєвими планами та прагненнями. Процес формування професійної ідентичності студентів відбувається неоднаково та еволюціонує з часом [1]. У структурі цього феномену важливе місце посідають особистісні та ціннісні детермінанти, що визначають спрямованість професійного становлення майбутнього фахівця, його професійне самовизначення та здатність до ефективної педагогічної діяльності.

Особистісні детермінанти професійної ідентичності пов'язані з індивідуально-психологічними характеристиками особистості, які забезпечують формування стійкого образу професійного «Я». До таких характеристик належать рівень самосвідомості, рефлексивність, мотиваційна спрямованість, комунікативна компетентність, емоційна стабільність, відповідальність та здатність до саморозвитку. Саме ці властивості формують психологічне підґрунтя професійної самореалізації та забезпечують усвідомлене прийняття педагогічної ролі [2; 3]. Важливим компонентом особистісних детермінант виступає професійна мотивація, яка відображає систему внутрішніх спонукань до педагогічної

діяльності. Вона включає інтерес до професії, прагнення до педагогічної взаємодії, потребу у передачі знань і досвіду, а також готовність до розвитку фізичної культури і здорового способу життя у суспільстві. Сформованість внутрішньої мотивації сприяє переходу від зовнішнього вибору професії до її глибокого особистісного прийняття.

Суттєве значення у структурі особистісних детермінант має рефлексивна здатність особистості. Рефлексія забезпечує усвідомлення майбутнім викладачем власних професійних можливостей, оцінювання результатів діяльності та корекцію поведінки відповідно до педагогічних цілей. Завдяки рефлексивним процесам відбувається формування адекватної професійної самооцінки, що сприяє розвитку впевненості у власних професійних здібностях і формує позитивну професійну Я-концепцію [4, с. 20]. Водночас важливу роль відіграє рівень саморегуляції особистості, який визначає здатність майбутнього викладача організувати власну діяльність, контролювати емоційні стани та підтримувати ефективну взаємодію з учнями.

Окрему групу чинників становлять ціннісні детермінанти професійної ідентичності, що визначають світоглядні орієнтири та смислові основи педагогічної діяльності. Цінності формують систему внутрішніх переконань, які регулюють поведінку особистості та визначають її ставлення до професії. У педагогічній діяльності особливого значення набувають гуманістичні, соціальні та професійні цінності. До них належать орієнтація на розвиток особистості учня, усвідомлення соціальної значущості фізичного виховання, прагнення до формування здорового способу життя, відповідальність за фізичний і моральний розвиток молодого покоління, а також готовність до постійного професійного вдосконалення [5, с. 35].

Ціннісні орієнтації виступають важливим регулятором професійної поведінки та визначають зміст професійної самореалізації майбутнього викладача фізичного виховання. Саме через систему цінностей відбувається інтеграція професійних норм, педагогічних ідеалів і особистісних переконань [1; 3]. У процесі професійної підготовки студентів відбувається поступове засвоєння педагогічних цінностей, які трансформуються у внутрішні смисли професійної діяльності. Цей процес супроводжується формуванням професійних установок, що визначають ставлення до педагогічної праці, учнів, колег та освітнього середовища загалом.

Важливою складовою ціннісних детермінант є орієнтація на здоров'я як базову соціальну та культурну цінність. У професійній діяльності викладача фізичного виховання ця цінність набуває особливого значення, оскільки педагог виступає не лише організатором навчального процесу, а й носієм культури здорового способу життя. Усвідомлення цієї ролі сприяє формуванню відповідального ставлення до власного фізичного розвитку, а також до формування фізичної культури учнів

[2, с. 66]. Так, система цінностей майбутнього викладача фізичного виховання поєднує педагогічні, соціальні та культурні орієнтири, що забезпечують гармонійне поєднання професійних і особистісних смислів.

Взаємодія особистісних і ціннісних детермінант створює основу для формування цілісної професійної ідентичності майбутнього викладача фізичного виховання. Особистісні характеристики забезпечують психологічну готовність до педагогічної діяльності, тоді як ціннісні орієнтації визначають її смислове наповнення та соціальну спрямованість. У процесі професійної підготовки ці чинники взаємодіють і взаємодоповнюють один одного, сприяючи формуванню стійкого образу професійного «Я». Саме інтеграція особистісних якостей і професійних цінностей дозволяє майбутньому викладачу фізичного виховання усвідомити свою роль у системі освіти та забезпечує його готовність до ефективної педагогічної діяльності.

Можна констатувати, що особистісні та ціннісні детермінанти виступають ключовими психологічними чинниками формування професійної ідентичності майбутніх викладачів фізичного виховання. Вони визначають не лише спрямованість професійного становлення особистості, а й характер її професійної самореалізації. Розвиток рефлексивності, професійної мотивації, системи гуманістичних цінностей і педагогічних орієнтацій створює необхідні умови для формування цілісної професійної ідентичності, що забезпечує успішну інтеграцію майбутнього фахівця у професійне середовище та ефективне виконання ним педагогічних функцій.

Список використаних джерел:

1. Дробот О. В., Терновий В. А. Ідентифікація професійних характеристик у процесі навчання майбутніх психологів. *Світ наукових досліджень* : матеріали Міжнародної наукової конференції. *Психологічні науки*. Вип. 41. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/6251> (дата звернення: 13.01.2026).
2. Терновий В. А. Когнітивно-особистісні механізми формування професійної ідентичності майбутніх викладачів фізичного виховання. *Proceedings of the International scientific-practical conference of Taurida National University named after V. I. Vernadskyi* (Kyiv, 2025). Київ : Ліга-Прес, 2025. С. 62–66.
3. Дробот О. В. Детермінанти проявів професійної ідентичності та маргінальності у студентів-випускників закладів вищої освіти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34 (73). № 3. С. 26–33.
4. Круцевич Т. Ю. *Теорія і методика фізичного виховання*. Київ : Олімпійська література, 2012. С. 19–27.

5. Дробот О. В. Діагностика професійної свідомості: основні принципи дослідження. *Кризова психологія та технології психологічної інтервенції* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (Львів–Торунь, 1 вересня – 12 жовтня 2025 р.). Львів – Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 34–36.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-621-1-86>

Топчий Д. О.,

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Нинішні воєнні обставини обумовлюють зростання актуальності проблеми, яку формує травматичний досвід особистості, адже цьому психологічному явищу притаманна все більша поширеність. Окрім того, останніми роками в царині, що вивчає психопатологію, були кодифіковані різні соціальні явища, завдяки яким сформувалася окрема сфера: психотравматизм, в її контексті відбувається об'єднання різних думок, висловлених як безпосередньо вченими-психологами, так і фахівцями, що представляють інші сфери. Травматичний досвід у своєму підґрунті містить травму, термін, який наукові джерела не трактують однозначно, адже вченими висуваються різні формулювання суті цього поняття, приміром, беруться до уваги відповідні екстремальні ситуації, вплив, у тому числі, воєнних дій, насильства, рабства, терактів і т. д. Тож, на нашу думку, доречними є систематизація матеріалу, який вивчає травматичний досвід, отриманий особистістю, й пропозиція авторського формулювання цього терміна.

В ситуації, коли в Україні триває багаторічний воєнний конфлікт, внутрішня міграція та пов'язані з нею негативні соціальні, економічні й медичні наслідки постають у вигляді особливо гострої проблеми. Із соціальної, економічної та психологічної точки зору міграцію окрема людина переживає як велике навантаження й досвід, якого супроводжують особистісні переживання, пов'язані з нестабільністю і втраченою можливістю контролювати ситуацію та власне життя, порушенням ідентичності, розгубленістю, відчуттям вразливості й неможливістю планування свого майбутнього. Ознаки травматичного досвіду, соціально-стресових умов, які вимушено переживаються людьми, – це